El Sant Sopar de Solsona, model del Cenacolo Da Vinci

Autor:
Data de publicació: 13-12-2014

El quadre de P.Teixidor de 1430, trobat per l'Espejo (POSSIBLE MUSA DE lLEONARD) és molt més clar.. MAGDALENA RECOLZADA SOBRE JESUS (COMPTEU COMENSALS)
eL MISSATGE ERA=> El quadre de P.Teixidor de 1430, és molt més clar.. MAGDALENA RECOLZADA SOBRE JESUS => COPIAT D'UN PANTOCRATOR

El Sant Sopar de Solsona, model per a l'Últim Sopar de Leonardo?

Creat en Viernes, 09 de maig de 2014 12:19 | Escrit per José Luis Espejo | | Imprimir | | Correu electrònic | Visites: 2880

Al meu llibre Los mensajes ocultos de Leonardo da Vinci presento al públic una teoria que pot semblar inversemblant: Leonardo es va inspirar en una obra fosca d'art gòtic rural català per concebre l'Últim Sopar a Santa Maria delle Grazie, a Milà (cap al 1495).

En aquest article pretenc provar que Leonardo havia pres notes del Sant Sopar de Pere Teixidor (cap al 1430), avui al Museu Diocesà de Solsona, però fins a principis del segle XX en una capella, a Santa Constança de Linya, prop de Navès (província de Barcelona). És possible que Leonardo hagués conegut personalment aquest exemple d'art rural català, situat en un lloc remot del centre de Catalunya? A continuació presento una hipòtesi que fa raonable aquesta possibilitat.

Comparació entre el Sopar de Solsona (1430) i l'Últim Sopar de Leonardo (1495).

Algunes analogies en la iconografia
A Los mensajes ocultos de Leonardo da Vinci desenvolupo aquest tema en detall. Entre altres coses, dic:

[El Sant Sopar de Solsona] És una predel·la, que no té una peça rectangular al mig. En aquesta imatge, es barregen

dues escenes evangèliques diferents. D'una banda, la celebració del sagrament, per Pasqua, i de l'altra, el rentat dels peus de Crist per part de Maria Magdalena; esdeveniment que hauria tingut lloc a la casa de Simó, segons Lluc 7:36-50.

Continuem. Judes, amb aparença jueva, retreu l'actitud de Maria Magdalena. Joan (amb una aparença molt semblant a la Magdalena) està estirat davant de Crist, que manté una postura de Pantocràtor (o Cosmòcràtor, ja que la seva mà esquerra sosté un globus terrestre, i la mà dreta beneeix el poble). Les aures només són visibles en el cas de Magdalena, Sant Joan i Crist. Aquests estan alineats, amb distàncies gairebé equidistants. La resta d'apòstols no tenen una aura visible.

Crist està assegut en una cadira; Però, una cosa estranya, aquesta té dues finestres (una a cada costat). La taula és allargada i està sostinguda per dos cavallets. (Blanc) El tovalló té vores als extrems. Els plats estan esmaltats amb missatges marians (segons es diu, pertanyien a la sèrie de Santa Maria dins del grup de ceràmica de Manises). Els apòstols estan alineats a la part inferior de la taula, excepte Judes (que està dret). Sota la taula veiem dos gats i un gos.

El Sopar de Solsona no és diferent d'altres cenacles dins i fora de Catalunya. Segons el catàleg oficial del Museo Diocesano i Comarcal de Solsona, l'escena de la Magdalena a l'Últim Sopar es pot trobar a l'església de Sant Joan de Daroca, al timpà de Neully (Dojon) o al manuscrit de les hores de Torí (pàgina 58), del Mestre del Baptista.

El que és especial en aquesta predel·la és que s'assembla massa a l'Últim Sopar de Leonardo! Fem una comparació: 1) Com a la Santa Sopa de Solsona, el Cenacle de Leonardo no té una peça rectangular, amb la mateixa mida relativa i en la mateixa posició; (2) la taula és allargada i també es sosté sobre dos cavallets; (3) el drap té un treball de trasts pràcticament idèntic (taulers d'escacs i línies); (4) Magdalena apareix al Cenacle de Leonard, però confosa amb sant Joan Evangelista; (5) la vaixella és molt similar (encara més evident en el plat gran davant de Jesús); (6) al costat de Crist hi ha dues finestres (i una al fons), com en el Sant Sopar de Solsona; (7) els dos Judes són foscos, mostrant el seu judaisme; (8) en ambdós casos, veiem dos apòstols que giren l'esquena a Crist, en la penúltima posició a la dreta. i (9) com a l'Últim Sopar de Leonard, la figura de Jesús forma un triangle, tot i que a la pintura de la Solsona es basa en la peça esquinçada de la predel·la, amb Maria Magdalena i Joan a l'esquerra, i Judes a la dreta (l'escriptor Jesús Ávila Granados m'ha fet aquesta observació).

Es pot dir que, a diferència de la pintura de Solsona, a l'Últim Sopar de Leonardo Jude està al mateix costat de la taula que la resta d'apòstols, i que Joan no menteix. A això responc que en un estudi previ del seu Cenacle, Judes era a l'altre costat de la taula, i Joan està dormint (Francesc Manzanera, llicenciat en història de l'art, m'ha fet aquesta observació).

Comparació entre el Sant Sopar de Solsona (1430) i l'Últim Sopar de Leonardo (1495). Detall.

Si comparem el pantocràtor del Sant Sopar de Solsona amb una obra del taller de Leonardo, el Salvator Mundi, trobarem encara més coincidències:

Si comparem el Jesus-Pantocrator del Sant Sopar de Solsona amb el Salvator Mundi atribuït a Leonardo, trobarem algunes similituds sens dubte sorprenents. En primer lloc, els gestos: el Salvator Mundi de Leonardo sosté una esfera de cristall amb la mà esquerra i beneeix amb la dreta. Però mirem principalment la seva barba: com en el Sant Sopar de Solsona, és doble. Això és una característica de l'art gòtic català: tant en els temes profans com evangèlics, els homes tenen barba doble. La mirada inexpressiva de Crist, i especialment la ganyota de la boca del Salvator Mundi,

són molt similars a la de Jesús del Sopar de Solsona. Si totes aquestes similituds fossin fruit de la coincidència, la situació seria molt inquietant.

Comparació del pantocràtor de Santa Constança de Linya i el Salvator Mundi del taller de Leonardo.

Un detall de la Santa Cena de Solsona va cridar especialment l'atenció. Sota la taula veiem dos gats i un gos. Des del meu punt de vista, aquests animals deixen entrellaç d'un missatge ocult que explico amb més detall al meu llibre Los mensajes ocultos de Leonardo da Vinci. Aquí simplement diria que, des del meu punt de vista, aquesta farsa iconogràfica amaga una al·lusió a la persecució dels càtars (els dos gats) per part del dominicà (domini cani, el gos). La resta de la lectura iconogràfica i simbòlica de la pintura de Solsona reforça aquesta tesi, però ara no estic preparat per desenvolupar aquest tema. Excepte en un aspecte:

Cal notar que el gat de l'esquerra té a la boca el que sembla una corda (la de la dreta sembla que mossega una costella, tot i que a la taula no hi ha restes de carn). Quin significat pot tenir una corda en un context càtar? Ramón Hervás, a la seva Historia secreta del Grial (pàgina 278), ho deixa clar: «En els processos de la Inquisició era evident que els purs tenien, penjats al coll o a la cintura, una corda de cànem, anomenada camelot [perquè originalment estava feta de cuir de camell], i, tot i que el seu propòsit mai no va quedar clar per als inquisidors, Per als fidels, però, aquest tros de fil que 'lligava' al càtar era el que impedia que la seva lluminositat pogués enlluernar els altres». Aquesta és una pregunta que vaig mencionar al meu llibre Los mensajes ocultos de Leonardo da Vinci.

Al final d'aquest article he citat un text relacionat amb aquest tema (en espanyol).

Sigui el que sigui, el detall del gat del Sopar de Solsona (que està rosegant un cordó), i la iconografia religiosa, certament heterodoxa (presència de Magdalena; La primacia de Joan sobre la resta d'apòstols), ens fan pensar en un context influït pel catarisme. Així doncs, en resposta a la pregunta: què hauria cridat l'atenció de Leonardo en relació amb el Sant Sopar de Solsona? Des del meu punt de vista, la clau és el seu contingut herètic. Potser és difícil veure bellesa en el Cenacle de Solsona, però és possible que Leonardo trobés un missatge que considerés veritable. Un missatge que volia proclamar (amagant els detalls hrítics mitjançant l'ús de símbols).

Finalment, el pintor de la Santa Cena de Solsona va voler deixar constància, dos segles després de la suposada desaparició d'aquesta heretgia, que els càtars encara eren presents a Catalunya —vigilats de prop per la Inquisició, simbolitzats aquí pels Domini Cani, els gossos—. Aquesta és una prova suplementària a favor de la tesi que la predel·la amaga un missatge herètic, que Leonardo recuperaria a l'Últim Sopar de Milà.

Gat a la dreta, assetjat per un gos. Sembla que es trenca una costella.

El gat esquerre. Sembla que mossega una corda.

Detalls de l'equipament de la taula

És possible que Leonardo tingués accés a obres inspirades en l'estil gòtic català similars al Sopar de Solsona o al Salvator Mundi del Pere Teixidor. O més aviat, a obres italianes del segle XIV que podrien haver inspirat els artistes catalans esmentats. Però per molt que hagi buscat, no les he trobat. Detalls com la forma de la taula, els cavallets, l'estovalla i el tros de taula que falta al Cenacle de Solsona el converteixen en un cas únic.

L'article de Rosa Carretero Peña, Elisenda Casanova i Querol i Maribel González i Llobet, titulat "El parament de la taula a la pintura gòtica de retaules" (editat a Primer Col.loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó), ens pot donar una idea del nivell d'equivalència del fresc de Leonardo, en comparació amb la predel·la del Museu Diocesà de Solsona.

Comencem per la taula. Aquesta és allargada i està sostinguda per cavallets. A la pintura gòtica catalana, les taules allargades representen el 76 per cent dels casos estudiats. Els cavallets (anomenats "borriquetas") són molt freqüents. Es troben en el 64 per cent de les representacions i són independents de la taula. Pel que es refereix a la tovallola, en la pintura catalana aquesta està decorada, pràcticament en la totalitat de les vitrines, amb vores de diferents dissenys, com passa al mural de Leonardo, així com a la pintura de Solsona. En ambdós casos podem veure que aquestes decoracions es fan als dos extrems de la taula, seguint línies paral·leles.

Altres aspectes significatius són la gran placa central i els recipients. La placa rep un nom molt característic d'aquest període: "servidora" o "tàbach". El trobem en un 53 per cent dels casos d'art gòtic català. Generalment estava molt decorada i s'utilitzava per servir menjar cuinat o dolç. A l'Últim Sopar de Leonardo i a la Santa Sopa de Solsona es col·loquen al mateix lloc. Un altre aspecte que crida l'atenció és l'absència de copes en l'obra de Leonardo (les copes translúcides s'utilitzaven especialment quan hi havia cert risc d'enverinament). A la pintura gòtica catalana trobem pocs exemples en què la beguda es serveix en copes (el 10 per cent dels casos). Tanmateix, al Sopar de Solsona el vi es serveix en copes. Aquest és un detall diferencial important.

Maria Magdalena contra Joan l'Evangelista

Un dels aspectes que ha generat més controvèrsia a l'Últim Sopar de Leonardo és la confusió —des del meu punt de vista, deliberada— entre Sant Joan Evangelista i Maria Magdalena. Aquesta, des de qualsevol punt de vista, té la figura i el contorn d'una dona. Molt probablement, com s'ha explicat abans, pretenia representar per a Maria Magdalena, que aquí assumeix un paper protagonista: primera apòstola de Crist, autora del seu propi evangeli (l'evangeli de Maria Magdalena).

Detall de l'Últim Sopar. Maria Magdalena en lloc de Sant Joan Evangelista.

Hi ha una prova molt convincent que Leonardo va pintar una dona al lloc ocupat per "Juan Evangelista". Vegeu la imatge següent, extreta de la pàgina Leo-E Desk:

Còdex Forster II, full 3 Recto. A la dreta podem llegir Cristo; Giovan Conte, el que del Cardinale del Mortaro; Giovannina, viso fantàstic, està a Santa Caterina all'ospedale.

Atès que, segons Jean Paul Richter, el comte Giovanni seria un dels rostres escollits per Leonardo per retratar la fisionomia de Crist (passatge 667 dels Quaderns de Leonardo da Vinci), ja que el nomenament d'aquesta Giovannina és immediatament després (JP Richter, passatge 1404), i també fa referència al seu rostre, això podria representar l'única dona en aquest fresc, que no pot ser res més que Maria Magdalena, personificant Joan "el verge" com hem vist abans. Aquesta troballa posaria fi a la llarga controvèrsia sobre aquest tema en particular.

Aquesta escena és notable per dues raons. Primer, perquè la Magdalena usurpa la funció del "deixeble estimat de Jesús", Joan l'Evangelista. És notòria el fet que en la iconografia catalana Maria Magdalena sigui representada en moltes ocasions llegint el seu propi evangeli. Com en aquesta pintura de la catedral de Girona:

Magdalena Leggente a Girona. Està llegint el seu propi evangeli.

L'evangeli gnòstic de Maria Magdalena era utilitzat regularment pels "beguinos" (seguidors laics de Sant Francesc d'Assis) i pels càtars catalans i occitans. Però un altre fet crida la nostra atenció. A la pintura de Leonardo, Pere amenaça Maria Magdalena; una altra tradició gnòstica, que es pot trobar a l'evangeli de Tomàs, al de Maria Magdalena o a la Pistis Sofia:

"[Pere:] Maria [Magdalena] allunya't de nosaltres, perquè les dones no són dignes de viure" (Evangeli de Tomàs).

[Pere diu]: «Però això, preguntat al Senyor per aquestes qüestions, volia parlar amb una dona en secret perquè tots l'escoltem?» "Potser voldries presentar-la com a més digna que nosaltres?" (Evangeli de Maria Magdalena).

"Senyor meu, la meva ment sempre està disposada a escoltar, i en tot moment a avançar per donar la solució de les paraules que heu pronunciat; però tinc por de Pere, perquè m'ha amenaçat i odia el nostre sexe» (Pistis Sophia).

A la Pistis, Sofia Joan és el segon en les preferències de Jesús. Això diu: «Joan, el pur, que governa en el regne de la llum». Sobre Joan i la Magdalena, Jesús diu en un moment donat: «on sóc jo, també hi haurà els meus dotze ministres, però Maria Magdalena i Joan el verge protagon entre tots els meus deixebles i tots els que reben els misteris de l'inefable. I estaran a la meva dreta i a l'esquerra. I jo sóc ells, i ells són Jo". Recorda que a l'Últim Sopar Joan i Magdalena estan confosos i es col·loquen a la dreta de Jesús.

A la iconografia catalana hi ha nombrosos exemples en què Joan Evangelista i Maria Magdalena estan pràcticament confosos (si no identificats). Aquí en presento dos:

Santes Creus, Tarragona.

Santa Anna, Barcelona.

En alguns casos, la figura de Magdalena sembla embarassada, de la qual seria el fill de Jesús (o la seva filla: Sara, segons la tradició):

Santes Creus, Tarragona.

Segons la tradició de Catalunya i Occitània, l'animadversió —quan no hi havia odi— cap a Pere cap a Maria Magdalena, expressada per Leonardo a l'Últim Sopar sobre l'amenaça que el representa, la va forçar a exiliar-se al sud de França. Hi ha tres llocs que s'enorgulleixen d'haver rebut la sainte: Saintes Maries de la Mer, Leucate (prop de Perpinyà) i Marsella. En el següent retaule, de Pere Mas (1526), a la catedral de Girona, es veu l'arribada de Maria Magdalena, embarassada, al port de Marsella. Aquesta tradició seria heretada pel moviment càtar a la zona (recordeu el detall dels gats al Sopar de Solsona).

Maria Magdalena arriba al port de Marsella. Taula de Pere Mas (1526). Catedral de Girona.

Com podia conèixer Leonardo el Sant Sopar de Solsona?¿
Al meu llibre Los mensajes ocultos de Leonardo da Vinci desenvolupo una hipòtesi que explicaria com Leonardo podria haver arribat a aquest punt remot de Catalunya.

En resum, ho podríem explicar de la següent manera. Si mirem la seva famosa Al·legoria de la Navegació, Leonardo ens presenta un pictograma amb un missatge ocult. Aquí podem veure un brau o un llop. Navega en vaixell d'una riba (Itàlia?) a una altra (costa catalana?). Però em sembla un detall concret. El màstil del vaixell és una olivera arrencada. Allà penja la vela. Si unim ambdues paraules tenim "oliva-vela" (vela d'oliva); és a dir, l'Olivela. Els Olivella són una antiga família catalana que té com a escut d'armes, precisament, una olivera arrencada. De vegades apareix amb el nom Solivella (sent la "s", una forma antiga de l'article "el-la" (el); així que tindríem "l'Olivella").

L'al·legoria de la navegació de Leonard.

El fet és que al monestir de Montserrat, l'any 1484 (segons els Annals de Montserrat, de Benet Ribas i Calaf), hi havia un monjo anomenat Benedictus Solivella.

Benedictus Solivella als Annals de Montserrat (any 1484).

Vaig tenir l'ocasió d'investigar aquest antic cognom, i vaig descobrir que hi ha una línia catalana que habita una casa amb el nom "mas Olivella", en un lloc no gaire lluny de la ciutat de Solsona. A poca distància d'aquesta masia es pot trobar la capella de Santa Constança de Linya, on es va exposar el Sopar de Solsona.

Santa Constança de Linya. Encara es pot presumir la presència antiga del Sant Sopar en aquest lloc.

A l'interior de la residència de l'Olivella, masia del segle X, es poden veure dues finestres, a l'antic menjador, que són extremadament similars a les de l'Últim Sopar de Leonardo:

Finestres a mas Olivella, similars a les de l'Últim Sopar de Leonardo.

En resum, en el seu primer (o segon) viatge a Montserrat, Leonardo da Vinci hauria establert una amistat amb Benedictus Solivella, que l'hauria convidat a conèixer la seva família a la vora de Solsona. Allà Leonardo hauria conegut aquest exemple d'art gòtic català. Amb un missatge simbòlic i iconogràfic heterodox (fins i tot herètic), aquesta predel·la s'hauria guardat en una petita capella, allunyada dels centres de població. Per a Leonardo, el Sant Sopar de Solsona hauria estat un descobriment important, que hauria influït en la seva vida i la seva obra.

Leonardo podria haver après a Catalunya un coneixement secret que expliqués algunes de les seves especificitats, com l'androgínia, que es reflectia una vegada i una altra en les seves pintures. La identificació John/Magdalena n'és un exemple. L'embaràs de la Magdalena, un tema típic a Catalunya i al sud de França, podria inspirar la iconografia de la seva obra de referència: la Gioconda, al·lusiva a la gran mare de la fertilitat i, per tant, al principi femení de la natura. Vetllà per aquest respecte de la meva obra Los mensajes ocultos de Leonardo da Vinci.

El triangle

Un dels aspectes més definitoris de l'Últim Sopar de Leonardo és el triangle que forma la figura de Jesucrist. Des del meu punt de vista, això podria haver estat inspirat per una de les principals atraccions de la muntanya de Montserrat: la roca Foradada:

Roca Foradada, a Montserrat. Mira, la seva forma triangular perfecta.

El seu valor icònic en l'obra de Leonardo és ben conegut. Tanmateix, és menys conegut el valor simbòlic que ha tingut i ha tingut entre els monjos de Montserrat. Un exemple d'això es troba a l'article "Un ambiciós projecte d'Història eclesiàstica i natural de Montserrat" (Xavier Altés i Aguiló, Francesc Galobart i Soler). En un passatge es diu, sobre la recollida d'informació de Francesc de Zamora:

"En un esforç per completar l'obra, va incloure tot: des de notícies banals, comentaris sobre el pas del Sol a través de l'ull de la Roca Foradada, fins a la bibliografia montserratina".

El Sol al mig del triangle -buit- de la roca Foradada: el Delta de la Llum dels Urders. Un altre exemple de la rellevància de la roca Foradada per als monjos i els lleans en l'entorn d'aquest monestir és la intenció d'Antoni Gaudí de penjar una campana en aquest lloc precís, tal com s'explica a El viaje secreto de Leonardo da Vinci:

"Antoni Gaudí tenia la intenció de col·locar a la Foradada de Montserrat una campana monumental, feta per subscripció popular, per tocar l'Àngel tres vegades exactes. En el Cavall Bernat, ... , volia acabar la gran talp amb una gran corona, sobre la qual fixaria una estrella monumental (en al·lusió a la Verge). Aquesta corona seria assequible i faria la funció del punt de vista".

En definitiva, el detall de la roca Foradada podria haver estat per a Leonardo un element d'inspiració, per conformar la seva peculiar doctrina iconogràfica, per la qual és ben coneguda.

Apènxez: "Un gato y una cuerda" (Los mensajes ocultos de Leonardo da Vinci).
Tal vegada la clave, la trobem en dos detalls gairebé imperceptibles de la predela del Museu Diocesà de Solsona. Aquí veiem dos gatos i un perro. Aquest últim sembla desfilar; Tal vegada per ell els gatos es esconden. No puc deixar de pensar que el perro simbolitzaria a els Domini Cani (els perros de Crist, inquisidors de l'ordre Dominicana), i els gatos a els indefensos cataros, que es separen de la seva presència. Fijémonos en un detalle: el gato de la izquierda sembla estar royendo una costilla (no hay carne en la mesa). ¿O se trata de una cuerda?

En el Comentario del Pare Nuestro, documento cátaro fechado en torno al siglo xiv (amb origen en Florencia), trobàvem el següent párrafo: «Se ha de saber que también las visitaciones extranjeras són llamadas cuerdecillas y vínculos, com dice el Salmista: "Y me tendieron las cuerdas como un lazo". I en dic a més: "Las cuerdas de los pecadores me ataron"... Aquest mateix Profeta, gràcies al seu Déu perquè havia fet les cordes anteriors, exclama: "Senyor, trenca els meus cadenats; et oferiré un sacrifici d'alabanzas". Més adelante añade: «També has de saber que l'esperit és cuerda de la vida, que atrae la vida i la ata... Però la vida es també cuerdecilla del alma que, ayudada por la visitación, la atrae y la une a sí».

¿Podria representar la imatge del gato que roe la cuerda una alusión a aquests textos càtaros tardíos (del siglo xiv)? ¿Podria expressar la presència de la Magdalena en ambdós cenáculos un sentiment de rebutjo a l'Església oficial? Hem de recordar que a la Santa Cena de Solsona només la Magdalena, Juan i Crist ostenten un halo, amb el qual s'indica que són els tres actors principals del drama eucarístico representat a la tabla.

Francisco Manzanera, ja citado, em vaig fer el següent comentari: «Se podria pensar que Leonardo hubiese he vist el cuadro de Ferrer [la Santa Cena de Solsona] e fins i tot lo tuviese present a la hora de pintar el seu Cenáculo». I Javier Sierra, bon coneixedor de la figura de Leonardo, em va dir això: «Confio que en un primer moment no vi moltes les semejances, però prestant atenció hi ha coses curioses, com Judas trobant la mà en el mateix plato que Jesús, o el discípulo que li va donar l'espalda a l'extrem dret de la taula. Ambdós detalls es suman a la gran semejanza del mantel, amb les mismas grecas, o els caballetes. Però entiendo que una obra així, de esa factura, no impressionaria massa a Leonardo. Per què creus [perquè suposo que penses en això] que Leonardo es fijó en ella? ¿Què li vaig cridar l'atenció tant com per [especulem] copiar alguns detalls?».

Aquí és la meva resposta. Creo que Leonardo visitó la zona on estaba el original de la Santa Cena de Solsona (Santa Constança de Linya, cerca de Navès, en la comarca del Solsonès). La presència de Leonardo en aquest lloc remot del centre de Catalunya, no lluny dels primers contraforts pirenaics, té sentit si tenim en compte que el florentino podria haver seguit la ruta del Llobregat al menys fins a Navàs. Des d'allà hauria arribat al paraje on Benedictus de Solivella (presbítero de Montserrat) li presentaria —potser— a la seva família (¿Mas l'Olivella, cerca de Navès?); o al enclave donde tal vez sus primos lejanos, los Vinçà (o Covinçà) de Cataluña, residirían, en pleno núcleo herètic de Berga. Qui sap.

Retorn

Últims articles:

El árbol de los mitos en imágenes (catalán)
La Gran Piràmide: un llibre de pedra que amaga un gran secret
La Gran Piràmide: un llibre de pedra que amaga un gran secret
La Gran Pirámide: un llibre de pedra que amaga un gran secret
El árbol de los mitos

Una nova visió sobre Leonardo:

Articles més lleídos:

Connexió intercultural en Nasca. Article de Diego Méndez
Leonardo i el misterí de María Magdalena
INVENTOS - ELECTRICIDAD
INVENTOS - VESTIDO
LA ATLÁNTIDA, LO QUE LA CIÈNCIA OCULTA - GUIÓN COMPLETO
INVENTOS - MEDICINA
La Botànica Pintoresca de Leonardo da Vinci
Fonaments de Economía Factorial
El poder de la risa
INVENTOS - TRANSPORTE
El viatge secretari de Leonardo Da Vinci
EXTRAÑAS ANALOGÍAS EN LOS MITOS UNIVERSALES
Els missatges ocults de Leonardo Da Vinci
ANOMALIES HISTÒRIQUES (2)
INVENTOS - ESCRITURA
Consideracions sobre l'Economia Factorial
Reflexiones en torno al possible origen de la família Da Vinci
LA COMPAÑÍA: UNA OBRA DE FICCIÓN (O CASI)
Més evidències sobre el segon viatge de Leonardo a Catalunya
Els fills de l'Edén

Buscar...

Aviso Legal | Correu electrònic: info@joseluisespejo.com | Condicions d'ús i confidencialitat

Copyright © 2012-2022. Tots els drets reservats.